

En svenskhet i kris? Hur kan svenskheten definieras?

Jag tänkte närma mig frågan om svenskhet utifrån ett par olika infallsvinklar som jag och andra har belyst i förhållande till hur svenskheten kan definieras.

Den övergripande frågan för samtalet kommer kanske att vara detta med värderingar, som inte minst aktualiserats genom Tidöavtalet och hotet om utvisning på grund av bristande vandel.

Men i titeln finns även frågan om huruvida svenskheten befinner sig i kris? Så jag tänkte börja med den.

Svaret på den frågan är ja. I alla fall enligt mig själv och forskaren Tobias Hübinette som har skrivit boken *Vit melankoli: En analys av en nation i kris* tillsammans. I den argumenterar vi för att svenskheten har befunnit sig i en permanent kris sedan åtminstone 2001 – då både det gamla, och rasrena Sverige och det goda, och antirasistiska Sverige gick förlorat. Åtminstone symboliskt.

Den här förlusten gav upphov till ett tillstånd av sorg som vi menar att högern och vänstern har gemensamt. En pågående sorg som vi benämner som en känsla av melankoli, efter att det vita, homogena Sverige, respektive det internationellt erkänt solidariska Sverige kom till ända. Det rena och det goda Sverige bottnar alltså i samma nationella identitet – som båda är intimt förknippade med vithet.

När det i stället kommer till frågan om att definiera svenskheten i form av värderingar ska jag säga att jag själv inte alls forskar om värderingar. Men det finns det andra som gör, och jag återkommer till det.

Jag studerar främst svenskhet i relation till vithet. Men självklart är dessa inte helt åtskild ifrån andra idéer om svenskhet, så som jämställdhet. Jag ska belysa två sidor av den svenska jämställdheten, en utifrån minoritetssvenskar och en utifrån majoritetssvenskar.

För tjugo år sedan började jag studera frågan om svenskhet i mitt avhandlingsarbete som handlade om unga kvinnor med bakgrund i Latinamerika – Svenska latinas – och deras förhållande till svenskhet utgick med andra ord ifrån deras icke-vita minoritetspositioner.

En sak som kom upp i intervjuerna – vid sidan om vitheten – handlade om värderingar i förhållande till sexualitet. Medan de unga kvinnorna som jag träffade kände sig exkluderade ur svenskheten som icke-vita, kunde de ingå i svenskheten på andra sätt, främst genom att knyta an till idéer om sexuell frigjordhet.

I det avseendet kände de sig som svenskar - och sågs också som mer svenska än exempelvis syrianer och muslimer av andra minoriteter – eftersom idén om sexuell frihet – att kunna välja sin partner, att ha sex före äktenskapet och så vidare – ju är en essentiell del av jämställdheten – och jämställdheten är i sin tur helt central för svenskheten.

Den svenska jämställdheten var också närvarande i mina intervjuer med utlandsboende svenska kvinnor i USA, Spanien och Singapore.

Jämställdhet som *värdering* var helt självklart för dessa kvinnor – och män också ska sägas. Men det blev tydligt att det krävdes mer än värderingar för att leva ett jämställt liv. Många av de kvinnor som jag intervjuade hade nämligen blivit ett slags hemmafruar eller ”expatriate wives” utomlands, vilket hade sin förklaring i att det helt enkelt inte fanns någon tillgänglig barnomsorg som de hade råd med. Eller att det inte var förmånligt att arbeta på grund av sambeskattningen i dessa länder (som exempelvis USA).

Alltså blev många av kvinnorna hemmafruar i stället - *trots* att de tyckte att jämställdhet i form av arbete och egna pengar var jätteviktigt – som värdering betraktat.

Med det vill jag säga att värderingar på olika sätt måste institutionaliseras för att bli meningsfulla. Självklart har det betydelse om man är för eller emot jämställdhet mellan könen, val av partner, homosexualitet, abort, och så vidare, men det måste också finnas institutioner i samhället som *möjliggör* att dessa värderingar kan bäras upp över tid.

För samhället betraktat har det självklart också betydelse om barn uppfostras av den egna familjen med dess uppsättning värderingar, eller om de träffar utbildade pedagoger som bär upp ett slags samhälleliga värderingar, och så vidare.

Forskning som handlar om migranternas värderingar visar tydligt och klart att det *finns* värderingskonflikter i det svenska samhället. I rapporten ”Med migranternas röst. Den subjektiva integrationen” av ekonomihistorikern Bi Puranen från 2019 svarar 6 500 migranter på frågor om religion, jämställdhet, barnaga, heder, trygghet och svenskhet med mera

Några av resultaten är att lågutbildade känner sig mer hemma i Sverige än högutbildade, äldre mer än yngre, och män mer än kvinnor. Och det här är en viktig kunskap för förståelsen av rasism; att män i högre grad integreras i samhället och därför kommer att bli representativa för olika grupper erfarenheter av rasism på arbetsmarknaden till exempel – medan kvinnors erfarenheter osynliggörs.

Rapporten visar också att det inte finns några entydiga korrelationer mellan religiös nivå och jämställdhet (även om dessa värderingar gynnas av sekularisering), förutom vad gäller muslimsk tro. Muslimer har generellt en lägre tolerans för abort, homosexualitet, val av partner och skilsmässa, och de är mer för *migranternas* rättigheter än för *kvinnors* rättigheter.

Men när vi pratar om svenska värderingar ska vi komma ihåg att svenska värderingar – på nationell nivå – skiljer sig enormt från resten av världen. Vi hamnar i dessa undersökningar långt ifrån andra länder i frågor om individualism, jämställdhet och sekularism.

Så för att återgå till den politiska debatten är det väl rimligt att hävda att högern är mer intresserad av värderingsfrågor än vänstern. Vilket förmodligen är kopplat till en rad saker, inte bara till synen på migration och integration. Utan över lag i förhållande till institutioner, där högern snarare vill lägga mer fokus på familjen än på samhällets gemensamma ansvar.

Tyvärr har väl vänstern – i mitt tycke – en tendens att ducka för obekväma frågor och ägna lite för mycket tid åt att förfasa sig över högern och i synnerhet SD på ett sätt som ibland lämnar konkretionen åt sitt öde.

Och för att återknyta till den krisande svenskheten, så är den här låsningen vid det svunna homogena – och i vänsterns fall – det goda och solidariska Sverige ett problem för att hantera samhället av i dag. När en färgblind vänster önskar att Sverige vore som förr, med klass som den viktigaste eller enda variabeln riskerar man att missa hur samhället utvecklas i dag med delvis andra utmaningar och klyftor.

Min analys är att vänstern även måste ta i frågor som gemensamma värderingar – som ju många gånger är just vänstervärderingar – om man inte vill lämna walk-over till högern på det här området. Dessutom behöver man fundera på hur de värderingar som vi värnar om ska upprätthållas och traderas.

Även om jag tror att alla i det här rummet håller med om att välfärdsstaten är en garant för vår gemenskap på olika sätt, så bygger ju demokratin som sådan också på värderingar och det är därför av avgörande betydelse att börja fundera på hur den kampen ska vinnas.

Tack!